

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2020. október 19.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA**

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

A szövegértési feladatok megoldásának értékelése, pontozása

- A válaszokra csak a javítási-értékelési útmutatóban megadott pontszámok, illetve részpontszámok adhatók. Fél pont nem adható.
- A hiányzó válasz minden esetben 0 pont.
- Az értékelő tanár a dolgozatban jelölje és pontozza a helyesírási hibákat, és a pontszámot adja hozzá a szövegalkotási feladat helyesírási pontszámaihoz. A helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
- A javító tanár csak az útmutatóval lényegében egyező tartalmú választ értékelheti pontokkal. A megfogalmazás természetesen eltérhet a javítási útmutatótól. Több helyes válasz esetében a lehetőségeket / jel különíti el egymástól.
- Amennyiben a vizsgázó a feladatban előírnál több választ ír, akkor az első (megadott számú) megoldást kell figyelembe venni.
- A pontozásban figyelembe kell venni a felelet megfogalmazását is, amennyiben ezt az útmutató előírja.

*Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre!
Egyes feladatok végén zárójelben adjuk meg a megoldást segítő szövegrészlet számát.*

Scheuring István: A zene szeretetének evolúciós¹ háttere

(1) A Föld bármely pontján is születik egy gyermek, az biztos, hogy kicsi korától kezdve körül fogja venni a zene. Bármilyen környezetben is válik felnőtté, a zene nagy eséllyel fontos örömforrás lesz számára. Az ének, a zene és a tánc szeretete egyetemes emberi tulajdonság. Az elmúlt évtizedek kutatásai alapján nagyon valószínű, hogy a zene iránti vonzalmunk az emberi evolúció eredménye. [...]

(2) Mivel a zene minden kultúra szerves része, a jelenségre kell, hogy legyen valami egyetemes magyarázat. Az egyik lehetséges magyarázat alapfeltevése, hogy a zene és a hozzá kapcsolódó mozgás (tánc) valamilyen módon növeli vagy régen növelte a rátermettséget, így a természetes kiválasztódás² támogatja vagy támogatta a zenei fogékonyság növekedését. A másik feltételezés alap gondolata, hogy a zenei fogékonyság csupán a nyelvi készség mellékterméke, azaz egy olyan tulajdonságról van szó, amelynek nincs közvetlen előnye. [...]

(3) Az emberi nyelv, a beszéd egymástól elkülöníthető hangok sorozatát használja. Képesek vagyunk nagyon sokféle hang előállítására, valamint agyunk meg is tudja különböztetni ezeket a hangokat. Minden nyelv rendelkezik egy szabályrendszerrel, amit anyanyelv esetén automatikusan megtanulunk és alkalmazunk. A beszédhez, ami kétségtelenül a *homo sapiens* (ember) hatalmas vívmánya, szükséges az, hogy az agyunk érdeklődéssel forduljon a hangmintázatok felé, és felismerje azokat. A zene megértéséhez is pontosan erre van szükség, hiszen az is hangmintázatok rendszere, sajátos szabályrendszerrel. [...] Ennek alapján vetette fel Steven Pinker, a Harvard Egyetem kutatója, hogy a zenei készség csupán a nyelvi készség mellékterméke. A „melléktermék-elmélet” szerint az agyunk a beszédhez alkalmazkodott, és ezzel együtt jár, hogy a zenei hangok felé is érdeklődéssel fordul, felismeri és élvezi a szabályszerűségeket, mintázatokot.

(4) Nem kizárt, hogy Pinker elképzelésében van igazság, ám az biztos, hogy nem szolgál teljesen kielégítő magyarázattal. Bár a nyelv és a zene feldolgozása az agy hasonló területein történik, nem pontosan ugyanott és ugyanúgy megy végbe. Kicsit leegyszerűsítve: a nyelv feldolgozása inkább a bal agyféltekében, a zenei feldolgozás pedig a jobb agyféltekében van. [...] Különösen érdekes, ám a „melléktermék-elmélettel” nehezen magyarázható, hogy vannak olyan emberek, akik semmilyen érdeklődést nem mutatnak a zene iránt. Míg a legtöbbször erős érzelmekkel reagál ismerős és számára fontos zenékre,

¹ Az *evolúció* az a folyamat, amelynek során az egyes növény- vagy állatfajok örökölhető tulajdonságai megváltoznak a generációk egymást követő során át. Ennek következtében az élővilág összetétele folyamatosan átalakul, a fajok (köztük az emberé) tulajdonságai változnak.

² A *természetes kiválasztódás* olyan generációkon átívelő folyamat, amelynek során az adott környezetben előnyvel járó tulajdonságok átöröklődnek, míg a hátránnyal járó tulajdonságok ritkulnak.

ezekben az amuzikális emberekben nem jelentkeznek érzelmi reakciók a zene hallatán, noha tökéletesen felismerik a zenei összefüggéseket. Ám beszédkészségük és intelligenciájuk teljesen átlagos vagy akár kiugróan magas is lehet. A zene iránti fogékonyság tehát egy nagyon jól elkülöníthető tulajdonsága az agynak, és nincs szoros kapcsolatban a beszéddel. [...]

(5) A zene felpörget, megindít, beszippant, megvigasztal, elvarázsol, egy teljesen más tudati állapotba visz; azaz a zene nagyon erősen tud hatni az agyunkra. Zenehallgatáskor rengeteg agyi terület működik közre, az agy úgynevezett örömközpontja lép működésbe ilyenkor, és nagy mennyiségben termeli az „örömhormonokat”. Agyunk ugyanazon része termel hasonló örömhormonokat zenehallgatáskor, mint amikor az anya szoptatja csecsemőjét, ha egy szerelmespár ölelkezik, vagy akár barátok egy kellemes beszélgetésben vesznek részt. Megalapozott tehát azt feltételezni, hogy a zene élvezete kapcsolatban van a társas kötődéssel. Valószínűsíthető, hogy a zene szeretete azért fejlődött ki, mert vagy az anya-gyerek vagy a csoport tagjai közötti kapcsolat vagy a párkapcsolat erősítését segítette.

(6) Kutatások igazolják, hogy a gyerekek [...] félévesen már ritmusra mozognak, és ezzel együtt felismerik az anyanyelvük ritmusát is. Két és fél évesen már jól követik a dobolt vagy tapsolt ritmust. Érdekes, hogy a gyerekek ritmuskövetése határozottan jobb, ha a ritmust egy másik személy hozza létre, és nem hangszóróról hallják. Ebből arra következtethetünk, hogy a zenében a társas kapcsolatok már a korai gyerekkorban fontos szerepet töltenek be. Szintén kultúrafüggetlen jelenség, hogy az 5-6 évesek elkezdnek saját dalokat előállítani.

(7) Az anya oldaláról vizsgálva a kérdést legelőször az tűnhet fel, hogy kulturális környezettől függetlenül minden anya az úgynevezett dajkanyelven beszél a csecsemőjével. Ez az, amit hétköznapi nyelven inkább gügyögésnek hívunk: az anya magasabb hangon és sokkal dallamosabban beszél, ismétli a mondatokat. A dajkanyelv olyan, mintha a beszéd és az ének keveréke lenne. Érdekes az is, hogy minden kultúrában megtalálhatók az altató dalok, amelyek könnyen felismerhető, kivétel nélkül lassú tempójú, ereszkedő dallamú énekek. Ezért sokan gondolják, hogy a zene ősi funkciója a gyerek (és az anya) megnyugtatása és az anya és a gyerek közötti egymásra hangolódás megerősítése volt. [...]

(8) Az emberek jellemzően nagyobb csoportokban is énekelnek, zenélnek, táncolnak. A zene és az együttes mozgás élettani hatásainak ismeretében Bronwyn Tarr és munkatársai néhány éve átfogó elképzelést alkottak arról, hogy a zene milyen hatásokon keresztül alakítja a zenélő csoport viselkedését. Ahogy azt korábban már hangsúlyoztuk, a számunkra kedves zenék örömhormonokat termelnek az agyban. Ezek [...] termelődnek bármilyen fizikai tevékenység hatására is. A zenélés is egy ilyen fizikai tevékenység, ami az örömhormonok képződését fokozza. [...] A szinkronizált mozgás maga is azokat az örömhormonokat termeli az agyban, amelyek a társas kötődést, elfogadást, együttműködést is segítik. [...] De vajon miért volt az együttműködés olyan fontos elődeink túlélésében? Az ember 150-200 ezer éves evolúciójának döntő részét kis csoportokban töltötte. A gyűjtögetés, de főleg a vadászat sikere nagyon változó volt. Rendszeres éhezés, nélkülözés várt volna mindenkire, kivéve, ha a csoport tagjai kölcsönösen kiegészítették egymást a nehezebb időszakokban. Továbbá a csoportok éles versenyben, néha harcban álltak a környező embercsoportokkal is. Tehát azok a csoportok, melyek tagjai hatékonyabban működtek együtt, előnyt élveztek a kevésbé együttműködő csoportokkal szemben. [...]

(9) Nem lehet véletlen, hogy a zene és a tánc iránti fogékonyság olyan hirtelen erősödik fel a kamaszokban. Lehet, hogy a zene iránti fogékonyság és a tánc tudás fontos információkat szolgáltat a lehetséges partnerről, azaz segíti a párválasztást? [...] Úgy tűnik, hogy a férfiak zenei készsége kitüntetett szerepet játszik a nők választásában, míg a férfiak sokkal kevésbé figyelnek a nők ilyen jellegű képességére.

(10) A zene, az ének és a tánc minden emberi kultúra része. Fogékonyságunk a zenére és a táncra univerzális emberi tulajdonságunk. Nem kizárt, hogy ez a vonzódás csupán a beszédkészségünk mellékterméke, ám a cikkben bemutatott érvek alapján sokkal valószínűbbnek tartom, hogy a zene szeretete a természetes szelekció eredménye az embernél, és elsősorban a társas egymásra hangolódást szolgálta és szolgálja ma is. [...]

Forrás: Scheuring István: *A muzikális majom – A zene szeretetének evolúciós háttere*. Természet Világa, 2019. 12. szám, 530-535. A feladathoz igazított szöveg.

1. A 2. bekezdés első mondata szerint „a zene minden kultúra szerves része.”

Emelje ki az 1. és a 2. bekezdésből a zene két olyan bizonyosnak tartott sajátosságát, amely alátámasztja ezt az állítást!

Lehetséges válaszok:

- a Föld bármely pontján született gyermeket egészen kicsi korától kezdve körülveszi a zene
- a zene nagy eséllyel fontos örömforrás minden embernek
- a zene szeretete egyetemes emberi tulajdonság

Válaszelemenként adható **1** pont.

A megadottól eltérő helytálló megfogalmazás is elfogadható.

Összesen adható **2, 1, 0** pont.

2. Címek és alcímek

a) Az alábbiak közül melyik bekezdés elé illenek a leginkább az alábbi alcímek? Írja a megfelelő bekezdés számát a cím mellé! Két számot sehová sem kell beírnia!

(4) (5) (6) (7)

Zene és társas kötődés	5
A zene és az anya-gyerek kapcsolat a felnőtt nézőpontjából	7

Helyes válaszonként adható **1** pont.

Amennyiben nem azonosítható egyetlen egyértelmű helyes válasz sem (pl. a vizsgázó két számot írt válaszként), nem adható pont.

Összesen adható pontszám **2, 1, 0** pont.

b) Adjon a 8. bekezdésnek olyan alcímet, amely kifejezi a bekezdés tartalmát! A javasolt cím legalább három szóból álljon!

Minden olyan válaszra **1** pont adható, amely legalább három szóból áll, és kifejezi a bekezdés lényegét. Például: *Zene, tánc, vadászat / Zene és csoportos együttműködés / A Bronwyn Tarr-féle elképzelés*

Összesen adható **1, 0** pont.

3. A) Miben hasonlít és miben különbözik az emberi beszéd és a zene megértése, befogadása? A 3. és a 4. bekezdés alapján fogalmazzon meg 2-2 állítást, amely alátámasztja az alábbi tételmondatokat!

Lehetséges válaszok:

1. A beszéd és a zene befogadása hasonló folyamat.	2. A beszéd és a zene befogadása egymástól eltérő folyamat.
Lehetséges válaszok: <ul style="list-style-type: none">- A zene és a beszéd befogadása egyaránt hangmintázatokra, szabályrendszerekre épül.- Mind a beszéd, mind a zene felé érdeklődéssel fordul az agyunk.- A beszéd és a zene feldolgozása az agyban történik.- Agyunk egyaránt megtanulja fölismerni, értelmezni, élvezni a zene és a beszéd szabályrendszerét.- Mindkettő elkülöníthető hangokból áll.	Lehetséges válaszok: <ul style="list-style-type: none">- A zene feldolgozása a jobb agyféltekében, a beszéd / a nyelv feldolgozása agyunk bal agyféltekéjében történik.- Vannak olyan emberek, akiknek nincs érzékük a zene iránt, viszont nyelvi készségeik megfelelőek.- A beszéd és a zene feldolgozása „nem ugyanúgy” megy végbe.- A zene iránti fogékonyság jól elkülöníthető tulajdonsága az agynak.

1-1 pont adható a „lehetséges válaszokban” megadottal tartalmában azonos válaszáért. Az 1. és a 2. oszlopban 2-2 helyes megoldás értékelhető. Más megfogalmazás is elfogadható.

Összesen adható **4, 3, 2, 1, 0** pont.

B) Hogyan vélekedik a szöveg szerzője Steven Pinker beszéd és nyelv viszonyáról megfogalmazott álláspontjáról a 4. bekezdésben? Fogalmazza meg saját szavaival a szerző álláspontját!

Lehetséges válasz:

A szerző szerint Steven Pinker megállapítása tartalmaz helytálló elemeket, ám Pinker fölvetése nem ad teljes értékű magyarázatot a zene kialakulására.

2 pont adható, amennyiben a vizsgázó megállapítja, hogy a szerző

- a) nem ért maradéktalanul egyet Pinkerrel, ÉS
- b) nem zárja ki, hogy állításaiban van/lehet részigazság.

1 pont adható, amennyiben a vizsgázó a 2 pont feltételei között föltüntetett két állítás közül az egyiket leírta.

Más megfogalmazás is elfogadható.

Összesen adható **2, 1, 0** pont.

4. Célcsoport és nyelvi jellemzők

a) Kiknek szól elsősorban Ön szerint ez a szöveg? Húzza alá az egyetlen helyes választ!

- a zene és az evolúció szakértő kutatóinak
 - az érdeklődő, művelt nagyközönségnek
 - 14 év alatti gyerekeknek
- A helyesen aláhúzott válaszra adható 1 pont.

Összesen adható **1, 0** pont.

b) Válasszon ki az alábbi, a szöveg sajátosságaira vonatkozó szempontok közül kettőt, és húzza alá a választott két szempontot! Indokolja meg az a) feladatban hozott döntését ezek felhasználásával! Válaszát teljes, egész mondatokban fogalmazza meg!

- szókincs
- mondszerkesztés
- tartalmi felépítés
- témaválasztás

Lehetséges válaszok:

A szöveg a szélesebb nagyközönségnek szánt ismeretterjesztő szöveg.

- szókincs: a szöveg használ szakkifejezéseket, szakszerű megfogalmazásokat, ám megfogalmazásai érthetőek, a bonyolult vagy idegen szavakat megmagyarázza. / Kerüli a csak szakmabelieknek érthető szövegrészeket, néhol esszéisztikusan fogalmaz.
- mondszerkesztés: a szöveg világosan tagolt mondatokat alkalmaz. / Kerüli a túlzottan bonyolult mondszerkesztéseket, ám igyekszik választékosan, a témához illő szerkezetű és modalitású mondatokat alkalmazni. / (Többszörösen) összetett mondatok.
- tartalmi felépítés: a szöveg logikusan fölépített írás, szerkezetének főbb elemeit rögtön a szöveg elején fölveti, ezt aztán további alrészekre osztja, így segíti az érdeklődő közönséget az átfogó témát földolgozó szöveg követésében.
- témaválasztás: a cikk átfogó témájánál fogva kevésbé szól a szakmabelieknek, hiszen a szaktudást gyakran inkább a részletek érdeklik. / Az érdeklődő, művelt nagyközönség érdeklődésére számot tarthat a nagy témát viszonylag tömören összefoglaló írás.

A választott két szemponthoz kapcsolódó, egész mondatban megfogalmazott megállapításra adható 1-1 pont. A megadottól eltérő, ám a szöveg nyelvi jellemzőire az adott szempont szerint reflektáló más megfogalmazás is elfogadható. A nyelvi minőségért adható 1-1 pont.

Összesen adható **4, 3, 2, 1, 0** pont.

5. Egészítse ki a 6-7. bekezdés alapján az alábbi hiányos szöveget a megfelelő szavakkal, kifejezésekkel! Ügyeljen arra, hogy a kiegészítésekkel értelmes mondatokat hozzon létre!

Az anya és gyermeke számára egyaránt fontos a zene. Az anya énekel, dajkanyelven beszélget gyermekével, aminek eredményeként mindketten a) _____ és b) _____
_____. A gyerekek ritmuskövetése jobb, ha c) _____ hallják a ritmust. A
gyerekek már d) _____ éves korban felismerik az anyanyelv ritmusát.

Lehetséges válaszok:

- a) és b): megnyugszanak, egymásra hangolódnak (*tetszőleges sorrendben állhat*)
- c) élő személytől / élőben hallják / nem hangszóróból / nem rögzített hangként
- d) féléves / 0,5 éves

Adható helyes válaszelemenként 1-1 pont, amennyiben a helyes válaszelem értelmes mondatot alkot a szöveg megadott részeivel. Más, a megadottal tartalmában egyező megfogalmazás is elfogadható.

Összesen adható **4, 3, 2, 1, 0** pont

6. Nevezzen meg három olyan szituációt, konkrét tevékenységet, amely a 8. bekezdés szerint örömhormonok termeléséhez vezet!

Lehetséges válaszok:

- zenehallgatás
- zenélés
- (bármilyen) fizikai tevékenység
- szinkronizált mozgás, tánc
- vadászat, gyűjtögetés

Minden jó válaszra adható 1-1 pont. Más megfogalmazású, de az elvárt válaszelemekkel egyértelműen azonosítható válaszokra is adható pont.

Ugyanazon tartalmi elem többszöri különböző megfogalmazásban csak egyszer értékelhető ponttal.

Összesen adható **3, 2, 1, 0** pont.

7. Határozza meg a szövegből vett idézettel az alábbi idegen szavak, kifejezések szövegbeli jelentését, majd fejtse ki saját szavaival, hogyan kapcsolódik a megadott fogalom a szöveg gondolatmenetéhez!

a) amuzikális emberek (4)

Szövegbeli jelentése: „*olyan emberek, akik semmilyen érdeklődést nem mutatnak a zene iránt*”

Kapcsolódása a szöveg gondolatmenetéhez:

- A „melléktermék-elmélet” ellenpéldájaként, cáfolatául szolgál.
- A zene iránti fogékonyság hiánya az egyik bizonyítéka annak, hogy a zenéért és a beszédért agyunk különböző részei felelősek.
- A zene nem vált ki bennük semmilyen érzelmet.

A szó szövegbeli jelentésére **1** pont adható, amennyiben a vizsgázó helytálló idézetet írt.

Pont adható akkor is, ha a vizsgázó nem használt idézőjelet.

A szöveg gondolatmenetének magyarázata esetében **1** pont adható, ha ez a fogalom és a gondolatmenet kapcsolatára épül.

Más, a megadottól eltérő megfogalmazás is elfogadható.

Összesen adható **2, 1, 0** pont.

b) univerzális (10)

Szövegbeli jelentése: „*minden emberi kultúra része*”

Kapcsolódása a szöveg gondolatmenetéhez:

A fogalom kiindulópontként szolgál a zene jelenségének értelmezéséhez.

A zene egyetemességéből következik, hogy minden emberre érvényes magyarázatot kereshetünk létrejöttére.

A szó szövegbeli jelentésére **1** pont adható, amennyiben a vizsgázó helytálló idézetet írt.

Pont adható akkor is, ha a vizsgázó nem használt idézőjelet.

A szöveg gondolatmenetének magyarázata esetében **1** pont adható, ha ez a fogalom és a gondolatmenet kapcsolatára épül.

Más, a megadottól eltérő megfogalmazás is elfogadható.

Összesen adható **2, 1, 0** pont.

8. Igaz vagy hamis?

Döntse el az olvasott szöveg alapján az alábbi állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak! Írja a megfelelő betűjelet az állítás mellé, a táblázat 2. oszlopába! (I = igaz, H = hamis)

a) Négyéves korban a gyerekek általában még nem alkotnak önálló dalokat.	I
b) Bronwyn Tarr és munkatársai elképzelésének középpontjában az a kérdés állt, hogyan befolyásolja a létrejövő zenét a zenélő csoport viselkedése.	H
c) Amikor az anya a dajkanyelvet használja, akkor magasabb hangon, szinte énekelve beszél gyermekéhez.	I
d) A zenei készség mindkét nemnél kiemelt szerepet játszik a párválasztásban.	H

Adható a)-b)-c)-d) elemre elemenként 1-1 pont.

Összesen adható **4, 3, 2, 1, 0** pont.

9. Tartalmi összefoglalás

A) Az alábbi ábra a szöveg egészének tartalmi felépítését mutatja be. A betűjelekhez írt, néhány szóból álló vázlatponttal értelemszerűen egészítse ki az ábrát!

Lehetséges válaszlelemek:

a) Mi hozta létre a zene iránti fogékonyságot? / Miért szeretjük a zenét? / A zene szeretetének okai / A zene szeretetének evolúciós háttere / A zene egyetemes jellege

b) A zene erősíti (erősítette / növeli / növelte) a rátermettséget, a túlélés esélyét. / Evolúciós képződmény. / Természetes kiválasztódás eredménye.

c) Az anya és a gyermek kapcsolatát.

d) A csoport tagjai közötti kapcsolatot.

e) Segíti az együttműködést élelemszerzéskor (vadászat, gyűjtögetés). / Előnyhöz jutás más csoportokkal szemben.

Minden, a megadottal tartalmában megegyező válaszlelemre részfeladatonként **1** pont adható. Nem szükséges, hogy a vizsgázó mondatot írjon.

Összesen adható **5, 4, 3, 2, 1, 0** pont.

B) Az alábbi kép a szöveg egészének illusztrációjául szolgál.

A kép milyen részletei állíthatók párhuzamba a szöveg okfejtésének egyes elemeivel? Vonjon párhuzamot a szöveg és a kép között! Egész mondatos válaszaiban három különböző tartalmi elemre utaljon!

Lehetséges válaszok:

- A szöveg középpontjában a zene iránti fogékonyság áll, a képen zenélő emberek láthatók.
- A szöveg is és a kép is a társas kapcsolatok és a zene közötti összefüggéseket állítja a középpontba (a képen társas együttlét egy pillanatát láthatjuk).
- A szöveg érvelésében fontos szerepet játszik az öröm, az örömhormonok termelése, a képen a fiatalok élvezik a zenét, az együttlétet.
- A zene és a tánc iránti fogékonyság hirtelen felerősödik a kamaszkorban, a képen fiatalok szerepelnek.
- A szöveg szerint a zenei képességeknek a párválasztásban is van szerepük, a képen akár szerelmespárokat is láthatunk.

A kép részletének ÉS a szöveg gondolatmenetének párhuzamba állítása 1 pont. A megadottól eltérő helytálló megfogalmazás is elfogadható.

A nyelvi minőségért adható 1 pont.

Összesen adható **4, 3, 2, 1, 0** pont.

*

A kép forrása: <https://hu.depositphotos.com/171780466/stock-video-multiracial-group-of-young-women.html>

*

ÉRVELÉS VAGY GYAKORLATI SZÖVEGALKOTÁSI FELADAT

A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!

A vizsgázó teljesítményének értékelését nem befolyásolhatja sem az, ha az értékelő személyes értékítélete eltér a feladatban tárgyalt probléma, kérdés, jelenség általánosnak tekinthető megítélésétől, sem az, ha a vizsgázó véleménye eltér az általánosnak tekinthető megközelítéstől.

Az értékelés általános elvei

1. Az érvelés vagy gyakorlati szövegalkotási feladat javítási-értékelési útmutatója két részből áll: a mindkét feladattípusra vonatkozó általános értékelési szempontokból, valamint az egyes feladatokhoz tartozó feladatspecifikus értékelési szempontokból. A megoldás értékelésekor az általános és a feladatspecifikus szempontokat egyaránt figyelembe kell venni.

2. Az általános értékelési szempontok az elvárható teljesítményt írják le. Amilyen mértékben teljesülnek az egyes szempontokhoz tartozó kritériumok, a javító tanár ezzel arányosan ítéli meg a szempontokhoz rendelt pontszámot. A feladatspecifikus értékelési szempontok közlik az adott feladathoz kapcsolódó lehetséges tartalmi elemeket, valamint a konkrét feladatkiírás függvényében megíthető pontszámokat.

3. Az értékelés során kizárólag a kitűzött két feladat valamelyikére adható pont. A vizsgázó összesen 0 pontot kap, amennyiben a feladatot egyáltalán nem oldotta meg, továbbá ha nem a feladat témájáról írt. Ebben az esetben a szerkezet és a nyelvi minőség pontszáma is csak 0 lehet.

4. Ha a vizsgázó két feladatot is megoldott, és nem jelezte egyértelműen, melyiket szánja végleges megoldásnak, a sorrendben először szereplő feladatot kell értékelni.

5. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns helyes válaszlelemeket. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadóak.

6. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontvesztéssel jár, ideértve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást. A kirívóan rövid terjedelmű kidolgozás (max. 60 szó) összesen 0 pont. A rövid terjedelmű (60-120 szó) kidolgozás értelemszerűen mindhárom fő értékelési szempont szerint arányosan csökkenő pontszámokkal értékelendő. A jelentősen hosszabb terjedelem esetén (300 szó fölött) a szerkezeti pontszám csökkentendő.

Általános értékelési szempontok

Tartalmi minőség – érvek, állítások, gondolatok	4–0 pont
<ul style="list-style-type: none"> - A vizsgázó írásműve a feladatban kijelölt problémához, témához kapcsolódik. - Az írásmű a feladatban kijelölt valamennyi szempontra utal, kitér, válaszol. - Az írásmű megfelelő mennyiségű érvet, állítást tartalmaz. - Az írásmű bizonyítja, hogy a vizsgázó megértette a feladatot, a problémáról képes hiteles, tárgyyszerű, ugyanakkor személyes véleményt alkotni. - A vizsgázó által kifejtett tartalmi elemek és állítások életszerűek, problémaérzékenyek, érvekkel alátámasztottak és meggyőzőek. - A szöveg koherens, nem jellemzőek az egymásnak ellentmondó állítások, gondolatok, javaslatok. - A szövegben nincsenek tárgyi tévedések. 	
Szerkezet	3–0 pont
<ul style="list-style-type: none"> - A szöveg megfelel a kijelölt szövegtípus, szövegműfaj követelményeinek. - Szerkezeti egységei világosan azonosíthatóak. - A szöveg gondolatmenete logikus és arányos felépítésű, kerüli az önismétlést, és nem tartalmaz logikai hiányt. - A szöveg bekezdésekre oszlik. - A szöveg megfelelően alkalmazza a jelentésbeli és a grammatikai kohézió eszközeit. - A szöveg megfelelő terjedelmű (120-200 szó között). 	
Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)	3–0 pont
<ul style="list-style-type: none"> - A vizsgázó a szövegtípusnak, szövegműfajnak és a beszédhelyzetnek megfelelő nyelvi regisztert használ. - A beszédhelyzethez, témához illő találó, pontos szókinccs és kifejezések jellemzik a szöveget. - A szöveg a beszédhelyzethez, műfajhoz illő szerkezeti felépítésű és modalitású mondatokat használ. - A szöveg nyelvhelyességi szempontból kifogástalan. 	

Feladatspecifikus értékelési szempontok

Érvelés

„Az illem nem egyéb, mint a jó modor, a figyelmesség, az udvariasság és a mások iránti tapintat megnyilvánulása. A viselkedéstechnika legfontosabb alapelemei passzívak (jellem; lelkiismeret; magatartás, viselkedés; megjelenés, fellépés, öltözködés; illedelmesség, jómodor; udvariasság; előzékenység; figyelmesség; tapintat; pontosság; szerénység; türelem; önuralom) és aktívak (köszönés, kézfogás; megszólítás; bemutatkozás; társalgás, beszédmodor; tegezés, magázás; partnerség; tüsszentés, köhögés). A passzív mozzanatok cselekvő közreműködésünk nélkül is jellemzik illetani kulturáltságunk színvonalát, az aktívak megnyilvánulásához megszólalásunkra, valamilyen interakcióra is szükség van.

Az udvariatlan emberek azzal szoktak dicsekedni, hogy őszinték, pedig legtöbbször csak kíméletlenek, és lehetetlenné teszik magukat. Megszívlelhetnék Lope de Vega bölcsességét: *Magára vessen az udvariatlan, ha barátból ellensége lesz*”.

(Ottlik Károly: *Protokoll. Viselkedéskultúra a mindennapok gyakorlatában*. Részletek. Protokoll '96 Kiadó)

„Ma mindenki 'színvallást' követel, s az udvariasságot kibúvónak és árulásnak érzik. [...] Mikor mindenki a másik zsigereiben vájkál, szenvedélyes szeretettel vagy eszelős gyűlölettel: te maradj udvarias.”

(Márai Sándor: *Füves könyv*. 198. *Az udvariasságról*. Helikon, 1999. 135-136. o.)

Ön hogyan vélekedik az udvariasságról: kellemesebbé, élhetőbbé teszi-e a társas emberi létet, a mindennapokat? Fejtse ki álláspontját 3-5 érvel, 120-200 szó terjedelemben! Érvelő fogalmazásában használja fel a fenti gondolatokat és saját, személyes tapasztalatait is!

Tartalmi minőség – érvek, állítások, gondolatok:

A maximális 4 pont akkor adható meg, ha az általános értékelési szempontok mellett az alábbi feltételek is teljesülnek:

- a) legalább három, maximum öt világosan kifejtett, egymástól lényegében elkülönülő érvet fogalmaz meg a fölvetett kérdésekkel kapcsolatban;
- b) ha a feladatban megjelölt szemponttal (az udvariasság hatásával) kapcsolatban álló érdemi közlésekkel foglalkozott;
- c) a téma kifejtése során utal a fellevezető szöveg gondolataira;
- d) a vizsgázó a téma kifejtésekor felhasználta személyes tapasztalatait.

Amennyiben az a) -b) -c) -d) kritérium valamelyike nem teljesül, kritériumonként 1-1 pont, vagyis összesen 4 pont levonható a Tartalmi minőségre az általános értékelési szempontok alapján megítélhető pontszámból.

Lehetséges érvek

A vizsgázó fogalmazásában lehetséges az udvariasság fogalmának szűkebb vagy tágabb, egyéni értelmezése; hozhat viselkedésbeli és nyelvi, beszédbeli udvariassági példákat.

Az udvariasság kellemesebbé, élhetőbbé teszi a társas emberi létet, a mindennapokat, pl.:

- az udvariasan viselkedő, tapintatos, kedves embert jobban elfogadja a közösség;
- ügyeit szívesebben intézik;
- egy sor kellemetlenségtől megkíméli magát és környezetét is az udvariasan viselkedő;
- az udvariasság, a tisztelet megadása a másik embernek (nemtől és kortól függetlenül minden emberi lénynek jár); jó érzést kelt a másikban;
- az alapvető udvariassági normák figyelmen kívül hagyása sértő, bántó is lehet;
- a hétköznapi létezés mindennapi tevékenységei közben bosszantó az udvariatlansággal való szembesülés (pl. közlekedés, tömegközlekedés, éttermi étkezés, szórakozóhely, rendezvények).

Az udvariasság akkor igazán értékes, ha őszinte magatartást tükröz.

Az udvariasságot kapcsolatba lehet hozni a társalgási maximákkal (Grice: mennyiség, minőség, relevancia és mód vagy modor); egyes kutatók az udvariasságot magát is társalgási maximának tartják (Lakoff, Leech).

Az udvariasság kellemetlen hatású lehet, pl.:

- ha formális, mesterkéltségteljes, tolakodó vagy felszínes;
- a gúny vagy az irónia eszköze;
- ha nem kíséri őszinte magatartás (és így elveszhet a pozitív hatása).

Más érvek is elfogadhatók.

A vizsgázó személyes tapasztalatai az udvariasságról érinthetik a nyelvi udvariasságot és a társas viselkedést.

Tapasztalatai származhatnak másodlagos forrásból is (pl. filmekből, a közösségi médiából).

Érvei kapcsolódhatnak társadalmi csoporthoz, tájhoz, településhez, országhoz, régióhoz is, érinthetik az emberi érintkezés kultúrafüggő sajátosságait.

A **Szerkezet** és a **Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)** értékelése az általános értékelési szempontok alapján történik.

Gyakorlati szövegalkotás

Ön a környezettudatossági világnap ifjúsági parlamentjébe delegált képviselő. Csoportjukban azzal foglalkoznak, hogy felhívják korosztályuk tagjainak a figyelmét: egyénenként is sokat tehetnek az élhetőbb világért a túlfogyasztó, pazarló társadalomban. Társaival felosztották egymás közt a megvitatandó témákat a felvetett problémakörök szerint; Ön a környezettudatos élelmiszervásárlás és táplálkozás területét választotta, mert ezzel kapcsolatban rengeteg gyakorlati tapasztalattal rendelkezik, és számos konkrét megoldási javaslatot is szeretne felvetni, tudatosítani.

Írja meg figyelemfelkeltő hozzászólását 120-200 szó terjedelemben a környezettudatos élelmiszervásárlás és táplálkozás tárgyában az ifjúsági parlament szakmai napjára! Legalább 3-4 konkrétumra hivatkozzon, és ügyeljen a hivatalos felszólalás műfaji, formai sajátosságaira (kapcsolódás az előző hozzászólókhoz, kapcsolattartó nyelvi formák, további hozzászólás ösztönzése)!

Tartalmi minőség

A maximális 4 pont akkor adható meg, ha az általános értékelési szempontok mellett az alábbi feltételek is teljesülnek:

- a szövegben a vizsgázó a feladatban kijelölt tartalmi elemekről szól hozzászólásában (étkezés, bevásárlás), legalább 3-4 konkrét mozzanatot megnevezve;
- felvetett ötletei, javaslatai reálisak, megvalósíthatók;
- hozzászólása problémaérzékeny, további hozzászólásra ösztönző.

Amennyiben az a)-b)-c) kritérium valamelyike nem teljesül, kritériumonként 1-1 pont, vagyis összesen 3 pont levonható a Tartalmi minőségre az általános értékelési szempontok alapján megítélhető pontszámból.

Példák a környezetkímélő étkezésre:

- elsősorban gyümölcsök, zöldségek fogyasztása, ezekből is a szezonális termékek választása;
- csapvíz választása a flakonos ásványvíz helyett (ahol megfelelő az ivóvíz minősége);
- a friss és frissen készült ételek fogyasztása,
- az étkezések előre tervezése (túlfogyasztás, pazarlás csökkentése),
- komposztálás lehetősége.

Példák a környezetkímélő bevásárlásra:

- csak a feltétlenül szükséges termékek vásárlása (az elfogyasztandó mennyiségben; a „kuka éheztetése” program);
- a nejlonzacskó kerülése; már induláskor gondolni kell a csomagolásra, szállításra (szatyor, táska, tárolóeszköz);
- ahol van, csomagolásmentes bolt választása;
- mindenféle műanyag tárolóeszköz kerülése (flakonok, félkész vagy kész termékek);
- újrahasznosítható csomagolási anyagok választása;
- a helyi piac felkeresése (friss, közeli és szezonális termékek).

Más, a közölt tartalmi elemektől eltérő válaszelemek, egyéni javaslatok is elfogadhatók.

Szerkezet

A maximális 3 pont eléréséhez az általános értékelési szempontok mellett az alábbi elemeknek kell jelen lenniük a hozzászólás műfaja, formai követelményei szerint:

- kapcsolódás a felvetett témához, a korábbi felszólalókhoz
- a szövegen belül fatikus (kapcsolattartó) elemek,
- felkérés további hozzászólásokra.

Amennyiben 1 elem hiányzik a fősoroltak közül, 1 pont levonandó a Szerkezet szempontja az általános kritériumok alapján megítélhető pontszámból.

Amennyiben 2 elem hiányzik a fősoroltak közül, 2 pont levonandó a Szerkezet szempontja az általános kritériumok alapján megítélhető pontszámból.

Amennyiben mindhárom elem hiányzik a fősoroltak közül, nem adható pont a Szerkezet szempontja, mivel ebben az esetben a szöveg nem tekinthető vitaindító felszólalásnak.

Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)

Az általános értékelési szempontok az irányadók.

A MŰÉRTÉLMELZŐ SZÖVEGALKOTÁSI FELADATOK ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

Értékelni csak az adott két téma egyikéről szóló dolgozatot lehet.

Ha a vizsgázó egynél több szövegalkotási feladatot old meg, és választását nem jelöli egyértelműen (nem húzza alá, melyiket választotta, vagy nem húzza át a szerinte érvénytelen megoldást), akkor a javító tanárnak a vizsgadolgozatban szereplő megoldások közül a sorrendben első megoldást kell értékelnie.

A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.

Általános értékelési elvek

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. A lehetséges tartalmi elemekben megfogalmazott fogalmi kifejtettség nem kritériuma a maximális pontszámnak.

2. A javítási-értékelési útmutató leírja a tartalmi minőségre (elérhető: 25 pont), a szövegszerkezetre (elérhető: 5 pont) és a nyelvi igényességre (stílus, nyelvhelyesség) (elérhető: 10 pont) adható pontok teljesítménytartományait. A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.

3. Az értékelő a dolgozatot a három értékelési szemponton belül abba a teljesítménytartományba sorolja be, amely kritériumainak az a leginkább megfelel. A teljesítménytartományokon belül – a megfelelés mértékének, arányának megfelelően – az értékelő dönt az elért pontszámról. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontvesztéssel jár, ideértve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást.

4. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns válaszelemeket. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.

5. Ha a vizsgázó nem a feladatban kitűzött témát dolgozza ki, vagy egyáltalán nem oldotta meg a szövegalkotási feladatot, a szövegalkotási feladatra adható pontszáma minden értékelési szempont

<p>Tartalmi minőség – adható összesen 25 pont. A bázisszöveg és a feladat értése; tudáskeretének ismerete (vonatkozó tárgyi tudás, általános tájékozottság); a válaszlemek megfelelése a feladat szempontjainak, szövegbázisának; a problémaérzékenység, lényeglátás, tématarítás, gondolatgazdagság, releváns példák, véleménynyilvánítás szerint.</p>	
<p>25-20 pont</p>	<p>a feladatban kijelölt valamennyi értelmezési szempontra utal, kitér, válaszol; kifejtett, indokolt, tárgyyszerű állítások, következtetések; ítélőképesség, releváns értékítélet; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság (fogalmak, indokolt példák, hivatkozások) meggyőző alkalmazása</p>
<p>19-15 pont</p>	<p>részleges megfelelés a feladat szempontjainak; helyenként kifejtetlen állítások, következtetések; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság (fogalmak, indokolt példák, hivatkozások) részben elfogadható alkalmazása, esetleges tárgyi tévedések; több elemében helytálló kifejtés, releváns vélemény</p>
<p>14-10 pont</p>	<p>jellemzőn hiányos megfelelés a feladat szempontjainak; kevés releváns, kifejtett állítás, helyenként megalapozatlan következtetések; korlátozott fogalmi tájékozottság, előfordul tárgyi tévedés; törekvés releváns vélemény megfogalmazására</p>
<p>9-5 pont</p>	<p>alig reflektál a feladatban adott szempontokra; többségében felületes közlések, megalapozatlan állítások; hiányos tárgyi-fogalmi tudás, esetenként alapvető félreértések; törekvés azonosítható vélemény megfogalmazására</p>
<p>4-0 pont</p>	<p>nem reflektál a feladatban adott szempontokra, sok tartalmatlan közlés, hiányzó vagy jellemzően téves fogalomhasználat; félreértések, alig vagy nem azonosítható álláspont</p>
<p>Szövegszerkezet – adható összesen 5 pont. A felépítés (gondolati íve, logikája, a műfajnak való megfelelés); a szerkezet (koherencia, arányosság, tagolás, terjedelem: 400-800 szó) szerint.</p>	
<p>5-4 pont</p>	<p>tudatosan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedelem</p>
<p>3-2 pont</p>	<p>részben rendezett gondolatmenet; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek (bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás) elvárt terjedelem</p>
<p>1-0 pont</p>	<p>bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet; kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedelem (400 szónál kevesebb)</p>

Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) – adható összesen 10 pont. A nyelvi regiszter, a szókincs, a köznyelvi normának való megfelelés szerint.	
10-8 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, világos megfogalmazás és mondatszerkesztés; pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontokhoz illő gazdag szókincs; kifejező, árnyalt, következetes előadásmód; esetleg néhány kisebb nyelvi bizonytalanság
7-6 pont	gördülékeny megfogalmazás, átlátható mondatszerkesztés; az értelmezési szempontoknak megfelelő szókincs; többnyire szabatos előadásmód; esetleg néhány, az értelmezést nem befolyásoló nyelvi, nyelvhelyességi hiba
5-3 pont	jellemzően töredékes vagy dagályos előadásmód, értelemzavaró mondatszerkesztési, szókincsbeli pontatlanságok, nyelvhelyességi hibák; bizonytalanság a nyelvi regiszterben
2-0 pont	a szövegre nagyrészt jellemző igénytelen, pongyola nyelvhasználat; a megértést alapvetően gátló stilisztikai, nyelvhelyességi hibák, szegényes, széteső mondatszerkesztés; sivár szókincs, értelemzavaró szóhasználat

Műértelmező szövegalkotás: egy mű értelmezése

Értelmezze Szabó Magda alkotását! Elemezze a tanárnő lelkiállapotában, személyiségében bekövetkező változást! Mutassa be, hogy a narrátor milyen írói eszközökkel ábrázolja a főszereplő lelkiállapotának, személyiségének átalakulását, valamint az emberi sorsokat és kapcsolatokat is meghatározó történelmi eseményeket!

Fogalmazása 400-800 szó terjedelmű legyen!

Szabó Magda: Csé

Mióta az iskolában dolgozott, soha nem beszélt még vele így az igazgató. Mikor végre kiengedte az irodájából, ő azonnal kilépett a testületi szoba előtt húzódó teraszra, kitegette a párkányon a litografált* *Utasítások* lapjait, hogy belülről úgy lássék, olvas, nem bírja megvárni, míg hazamehet, azonnal tudni kívánja, milyen módon kell módosítani a tantervet ezerkilencszáznegyvenöt áprilisában. A haragos könny elfutotta a szemét, ha akarta volna, se látja a betűket.

Katust sose szerette, most azt érezte, egyenesen gyűlöli. Harmadszor rendelték le miatta, harmadszor hozták most a tudomására, hogy nem jól végzi a munkáját. Az igazgató szenvedélyesen szerette a csinos táblaképeket, több színű tintával készített ügyes kis kimutatásokat, szemléltető rajzocskákat, és sose tudott jelesnek elfogadni egy dolgozatot, ha nem volt kifogástalan a külső alakja. Most is azt hiszi, ezen múlik az élet, Katus torz cs betűin. „Ne mondja azt, kérem, hogy középiskolai tanárnak készült, és hogy nem ismeri a hivatalos betűformákat. Tanulja meg az ábécé írását, ennél sokkal külön dolgokat elsajátíthatott az egyetemen. Cé-es. A cét így húzom, így kerekítem, így kötöm az s-sel. Igazán nem mondhatja, hogy boszorkányság.”

Nem boszorkányság, dehogyan az. Csak éppen nem akarja csinálni, nem érdekli. Felmegy a központba, megmondja, nem marad tovább ebben az elemiben, ahol a cs betűk körül forog a világ, a madarak meg fák napját ünneplik, és hülye versikéket gagyognak arról, hogy az élet gyönyörű. Nem erre vállalkozott, mikor megkezdte a tanulmányait. Ismereteket közölni értelmes, nagyocska lányoknak-fiúknak, ahhoz volna kedve. De Katus cs betűivel bajlódni – nem. Egyszer már járt a központban, akkor rábeszéltek, hogy csak maradjon; még egyszer nem hagyja lerázni magát mindenféle csillapító érvekkel, hogy itt van rá igazán szükség, hogy a helybeli gimnázium nevelőinek létszáma teljes, itt viszont sok férfi kolléga hiányzik, akadozik a tanítás; van, aki meghalt, van, aki még nem került elő a fogságból. Maradjon, nem adhatnak neki más beosztást.

Sok férfi kolléga hiányzik. *Neki* mondják ezt?

Állt, lehunyta szemmel, odaengedte arcát a tavaszi szélnek. Különben is beszélni akart vele ismét, mondta az előbb az igazgató, nekik olyan rosszul esik, hogy annyira meglátszik minden kellelten szaván, mozdulatán, hogy nem szeret köztük lenni. Mért nem szeret, nem rossz emberek ők. Csak állt előtte, hallgatott, bámulta a szőnyeg mintázatát. Mit kellett volna válaszolnia? Hogy ő is tudja, nem rossz emberek, csak éppen Kovácsnének két szép gyereke van, és itthon a férje, Takács Marika menyasszony, a tornatanár veszi el, aki kibőjtölte a nagyanyja tanyáján az utolsó hónapokat, itthon a férje Szilágyinének is. „Miért nem megy férjhez az ilyen szép kislány?” – kérdezte Kovácsné, az igazgatóhelyettes a múltkor. Neki éppúgy nem válaszolt, mint az igazgatónak. Beszéljen nekik talán Sándorról? Kiáltsa bele az igazgatói hangszóróba, hogy pusztult el a fronton, hogy tünt el az élők közül, mint a füst a kéményről? Ki tud beszélni erről?

Katus cs betűi, azok körül forog itt a világ. „A cét így húzom, így kerekítem, így kötöm az s-sel, így ni. Így mutassa meg majd, kartársnő, Katusnak is, és írasson vele a táblára cs betűs szavakat, hadd tanulja meg végképp. Olyan fogalmakat keressen, amilyenek a gyereket érdeklik. Tartsa itt mindjárt ma, tanítás után, Simon Ildi egy házban lakik Katussal, küldjön vele egy cédulát, ne aggódjék az anyja, hol marad a kislány, maguk meg gyakoroljanak szépen egy kis félórát.”

Az igazgató problémái!

Mindjárt kicsengetnek, vége a szabad órájának. Ugyan hasznosan eltöltötte! Nem, jövőre nem csinálja tovább, ha nem segít a központ, maga veszi kezébe a dolgot. Elmegy a zöldségesboltba káposztát válogatni, Katus cs betűinél érdekesebb feladat lesz. Ha az ember répát árul, legalább nem kell naponta harmincszor elmagyaráznia egy falka gyereknek, hogy az igazság mindig győz, és az élet gyönyörű.

Szünetben megírta a cédulát Katus anyjának, felszaladt az emeletre, beszélt a Simon gyerekekkel és Katussal is. Katus csak nézett rá mozdulatlan pillantású, sűrű szemével. „Buta – gondolta a tanárnő. – Indolens.* Utálok vele foglalkozni. Milyen értelmetlen minden, milyen felesleges.” Volt még egy órája, a fiúosztályban, úgy ment be a gyerekek közé, mint egy vértanú. Nyelvtant tanított aznap, tudta, hogy rosszul csinálja, s állandóan érezte az osztály unalmát és ellenállását. Az igazgató benézett egyszer, a fiúk felpattantak, mikor meglátták az ajtó résben, s mindnek mosolyogni kezdett a szeme, pedig az igazgató nem is szólt semmit, csak éppen rájuk nézett. „Szeretik – gondolta a tanárnő. – Engem nem szeretnek. Nem maradok itt, nem érdekel az iskola. Nincs senkim, még csak a szüleim sem élnek, még rokonaim sincsenek semerre. Senkim sincs, aki tudná, mit vesztettem, aki ugyanarra gondolna, amire én. Idegenek között kell élnem.”

Ha nincsenek Katus rúts betűi, tizenkettőkor hazamehetett volna, így meg kellett várnia, míg a gyerekek is végez. A szabadórás asszonyok ott beszélgettek körötte, ételrecepteket cseréltek, megtanították egymást, mi készíthető a kukoricalisztból. Ő elővette a munkafüzetét, dolgozni kezdett, gyűjtötte a cs betűvel kezdődő szavakat.

Kovácsné, az igazgatóhelyettes a válla fölé hajolt. Kovácsné mindig mindent tudott, ami az iskolában történik, most is csak ennyit kérdezett: „Katus?” Mint az igazgató, ő is írt mintának egy óriási cs betűt, s azt javasolta, mindjárt értelmeztesse is a gyerekekkel a leírt szót, akkor egyben szókinccsfelkészítési gyakorlatot is végezhet.

„Csacsi” – írta a tanárnő, s elbámult saját keserűségén. Ugyan hogy férhet meg ennyi reménytelenség egy ilyen játékos fogalom mellett, amin Katus nyilván mosolyogni fog? „Csibe, cseresznye, cserebogár, csikó.” Örülhet az igazgató, csupa olyan szót talált, ami a gyerek fogalmi körébe tartozik, ami kellemes asszociációval jár. „Csemege. Csóka. Csipi-csóka.”

Kipottyant a könnye, elmázolta. „Meg vagy fáva” – sajnálkozott Kovácsné, s aszpirint kínált neki. Megrázta a fejét, hogy nem kér, gyakorolta tovább a cs betűit, és gyűjtötte a szavakat. Megtalálta a császár szót, a családot, meg ezt: csinnadratta. Egy iskolában örök a csinnadratta, itt mindig minden ajtó mögött mozgolódnak, beszélnek, és folyton szól a csengő. Csengő, ez is cs betűs szó. Felírta a füzetébe.

Katus az első padban várta. Kihívta a táblához, s megmutatta neki, amire az igazgató és Kovácsné tanították. Rúts betűt rajzolt, reszketett a keze, Katus engedelmesen másolgatta a torz vonalakat, arcán most sem látszott indulat. „Tied a világ, Katus – gondolta a tanárnő –, itt maradok miattad ebédidőben, és játszogatunk. Csibe, cserfa, csacsogás.”

– Csacsi – diktálta. – Csengős csacsi.

Most vihogni fog – várta. Ám a gyerek komoly maradt, majdnem rosszkedvű. Csikó. Csóka. Csermely. Semmi vidámság a figyelő arcon, csak a csúnya betűk szaporodtak a táblán, a gyerek teljes közönnyel dolgozott. Csemege. Katus azt írta: csemege.

– Csemege! – mondta emeltebb hangon a tanár. – E a végén. Mit nézel? Nem tudod, mi a csemege?

Nem várt választ a kérdésére, ugyanúgy tette fel, ahogy néha azt kérdezte valamelyik gyerektől: „Nem tudsz beszélni?” vagy: „Hát néma vagy?” Ám Katus felelt. Azt mondta, nem tudja, mi a csemege.

Egymásra néztek. A tanár emlékeiben vérnarancsok gurultak, rőt szemű datolyák, desszert, rumos meggy, csokoládé. Katus emlékei között semmi. A csúnya cs betűk ott fehérlettek a táblán, a gyerek hozzápótolta egy e betűt a csemege szóhoz. A tanár végiggondolta a szöveget: csacsi, csikó, csóka, csermely, és hirtelen rájött, hogy a vidékükön nincs is patak, és arra is, hogy a lovakat réges-régen mind behívták, és az erdőre nem lehet járni madárlesre, mert a fák között még ott az aknazár. Nézték egymást, Katus pillái nem rezegtek.

– Írj magadról cs betűs szavakat! – mondta a tanár. – Tudsz?

Katus azt mondta, tud.

– És ha kérdezem, melyik mit jelent, meg tudod majd mondani a jelentésüket?

Katus bólongatott, és írni kezdett. Már sokkal szebb betűket írt, mint a tanár, majdnem olyan elegánsakat, mint az igazgató. Felírta: csajka.

„Mért nem csibe? – kérdezte magában a tanár. – Mért nem cseresznye, cserebogár, csillag? Mért csajka, uramisten? Miért?”

– Amiből a katonák esznek – értelmezte a szót hangosan, tagoltan a gyermek, és megigazította az a betűt, hogy kerekesebb legyen. Aztán mellé írta: csata.

– „Ne! – mondta a tanár gondolata. – Katus, irgalmazz! Ne értelmezd!”

– Csata – mondta tagoltan Katus –, ahol a katonák meghalnak. Csizma. Amiben mennek. Csont.

Megakadt, mert a kréta hegye letörött a táblán, ahogy roppant igyekezetében rosszul tartotta. „Sándor – mondta a tanár gondolata –, Sándor! A csajka, amiből ettél, a csizma, ami a lábadon volt, a csata, ahol meghaltál. Csont.”

– Csönd – mondta Katus elgondolkozva, felírta, megakadt, mert ezt a szót valahogy nem tudta értelmezni. A tanár ránézett, életében először nézett rá úgy igazán, hogy lássa is, és Sándor halála óta legelőször érezte, hogy mégis van hát valakihez köze a világon, és azt is érezte, hogy talán mégsem megy el az iskolából.

*litografált: könyomással sokszorosított

*Indolens: érzéketlen, közönyös

Szövegközlés: Szabó Magda: *Alvók futása*. Novellák. Jaffa Kiadó, Budapest, 2017. 91-97. o.

A Tartalom szempont szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a dolgozatíró

- értelmezi a tanár lelkiállapotában, személyiségében bekövetkező változást,
- kifejti, hogy az elbeszélés mód milyen sajátosságai, megoldásai fejezik ki
 - a főszereplő lelkiállapotának, személyiségének átalakulását, illetve
 - az emberi sorsokat és kapcsolatokat is meghatározó történelmi eseményeket.

Lehetséges tartalmi elemek (vázlatosan), a feladat kiírásának szempontjai szerint:

A tanár lelkiállapotában, személyiségében bekövetkező változás

A személyiség megrendülése, identitás-válság – a gyász

– a novella expozíciója krízishelyzetre épül, melyet több konfliktus világít meg:

– egy tanár

- az igazgatójával került konfliktusba („*Mióta az iskolában dolgozott, soha nem beszélt még vele így az igazgató.*”); a jelen konfliktust számos korábbi előzhette meg, az igazgató kisszerűnek vélt precizitása (táblakép, tökéletesen formált 'cs' betű), megalázóan tartott megjegyzései („*Ne mondja azt, kérem, hogy középiskolai tanárnak készült, és hogy nem ismeri a hivatalos betűformákat. Tanulja meg az ábécé írását, ennél sokkal külön dolgokat elsajátíthatott az egyetemen...*”);

- (ki nem mondva) tanítványával is ellentétbe kerül; a főszereplő nem akar lyukasórában, szabadidejében korrepetálni egy általa nem szeretett kislányt, aki miatt harmadszor olvassa a fejére az igazgató, hogy nem jól végzi a munkáját;
 - kollégáival sem képes harmonikus viszonyt kialakítani: elutasító velük („...nekik olyan rosszul esik, hogy annyira meglátszik minden kelletlen szaván, mozdulatán, hogy nem szeret közöttük lenni.”)
- az expozícióban a konfliktusok egy lelki krízishelyzetről árulkodnak, ti. a tanárnőt trauma érte: Sándort, a vőlegényét elvesztette a háborúban; nincs családja, senkije sem maradt; de a veszteségéről nem beszélt senkinek, azt magába fojtja;
- ezért a tanári karban sem találja helyét, elhúzódik kollégáitól, nem mutatja ki érzéseit, már nem tudja elfogadni általános iskolai munkáját („*Felmegy a központba, megmondja, nem marad tovább ebben az elemiben...*”), illetve egyáltalán: a tanári helyzetét („*Nem maradok itt, nem érdekel az iskola.*”);
- a lelki krízis oka a feldolgozatlan hiány, a veszteség, saját identitásának megrendülése; környezetének elutasítása, saját helyzetének, szerepének megkérdőjelezése tipikus gyászreakció: a trauma erőteljes érzelmeket vált ki, főként tagadást, s ezt a céltalan vádat a gyászoló az egész környezetre kivetíti, mintegy vádolva saját boldogságukkal őket (esküvőre készülő kollégák, családok, diákok által szeretett tanárnők);

Az identitás-válság lélektani rajza

- a novella további epizódjaiban (második szerkezeti egység) a főszereplő készül a korrepetálásra, de belső küzdelme tovább folyik (környezetével, magával, Katussal);
 - a belső tagadás, az elutasítás fokozódik; ellentétes folyamatok zajlanak egy időben: külső nézőpontból egy lelkiismeretes, de a Katus korrepetálását unó tanárnő dolgozik, készül a korrepetálásra, ám van egy belső történés is: minden munkafolyamat alkalom számára arra, hogy lelki fájdalmát újra és újra megélje, környezetét - s leginkább munkájának értelmét - tagadja;
 - a főszereplő megfogalmazza legnagyobb fájdalmát: a veszteséget, a magányt, a szeretetlenséget; hiába mondta (az előző fejezetben) az igazgató, hogy ő utasítja el a többieket, a kollégák szeretik őt; hiába hajol fölé Kovácsné, s ad szakmai segítséget (betűformálás és szókincsfejlesztés egyidejűleg);
 - Katus már nemcsak „indolens”, hanem ellenség is; metaforája lesz a tanárnőt sújtó minden bajnak, szeretethiánynak, mint ahogy a hibásan írt ’cs’ betű is.

Elfogadás, megértés, új személyiség kialakításának lehetősége

- a novella tetőpontja és megoldása (harmadik szerkezeti egység) a főszereplő és Katus találkozása:
 - kényszerű korrepetálás ’cs’ betűs szavakkal;
 - a gyermek helyzetének megértése: bizonyos, a tanár által diktált szavak megismerésére a kor nem ad a gyerekeknek lehetőséget (szegénységük miatt nem tudhatja a ’csemege’ kifejezés jelentését; nem lát csikókat, hiszen a lovakat elvitték a háborúba; az elaknásított erdőbe nem mehet madárlesre);
 - átadja a diáknak a lehetőséget: írjon maga általa ismert ’cs’ betűs szavakat; a lány pedig azokat a fogalmakat sorolja, amelyek a főszereplő tudata mélyén visszhangoztak, melyek fájdalmát, gyászát okozták: csata, csizma, csajka, csont, csönd;
 - a tanárnő Katus rezzenetlen arcát, személyiségét érti meg, a veszteség okozta fájdalmat, a rokon lelkiállapotot és személyiséget; azt a rokon személyiséget látja meg, aki a fájdalmát szavak mögé rejtette, magába zárta; gyerekként még kiszolgáltatottabb, mint a tanárnő;

- a főszereplőnek ez a felismerése a magányát oldja - „*mégis van hát valakihez köze a világon*” -, s az elfogadáshoz, új személyiség építéséhez vezet; egy új élet kezdődhet, mely egyben a régi folytatása is.

A főszereplő lelkiállapotát, személyiségének átalakulását kifejező elbeszélésmód sajátosságai, megoldásai

Hely- és időviszonyok

- a narrátor pontosan megjelöli a dátumot: 1945. április („*...milyen módon kell módosítani a tervet ezerkilencszáznegyvenöt áprilisában*”);
- a helyszín egy elemi iskola, mely az ország bármely pontján lehet; a hangsúly a dátumra kerül: a II. világháború végén vagy közvetlenül a világháború befejezése után játszódik a történet („*...mert a fák között még ott az aknazár*.”);
- a cselekmény lefolyási ideje rövid: csupán néhány óra eseményeit foglalja magába;
- a főszereplő belső ideje azonban jóval hosszabb időszakot ölel fel (mely családja, szerelme elvesztése és a jelen között tart); a jelen pillanatait a múltbeli veszteségek uralják;

Szereplők

- a novella központjában egyetlen szereplő áll, a tanárnő; ahogy a helyet sem nevezte meg a narrátor, úgy a főszereplőt sem; fiatalasszony, akinek sorsa a korban nem egyedi, ahogy a gyászreakciói sem;
- az egyéni jellemrajz helyett a veszteség lélektani megközelítése, ábrázolása került a novella középpontjába (ilyen értelemben a Németh László-i novella hagyományait követi a mű); a belső, tudati, lélektani állapotok, illetve változásai uralják a novella fabuláris rendjét;
- a novella másik szereplője, Katus, már rendelkezik névvel (átlagos, a korban gyakori, megszokott női név – tanáros tegezéssel); mivel a főszereplőnő nemcsak az események középpontjában áll, de az ő nézőpontja uralja a művet, ezért a többiek meg kell neveznie titulussal vagy névvel (igazgató, Kovácsné, Katus);
- a kisiskolás Katus rezzenetlen arca, látszólagos szenvtelensége, indolenciája mintegy a főszereplőnő tükörképe; mindezt a novella végén érti meg a befogadó, amikor maga a főszereplőnő megérti, elfogadja, talán meg is szereti a „buta, indolens” tanítványát;

Narráció

- a narráció két kitüntetett nézőpontra épül: a narrátori és a főszereplői nézőpontra; a két nézőpont nem különül el mindig élesen egymástól, többször váltják egymást: a külső és a belső nézőpont közel kerül egymáshoz;
- ennek eszköze a különböző szövegformák váltakozása: a narrátori egyenes beszéd („*Buta – gondolta a tanárnő. – Indolens.³ Utálok vele foglalkozni. Milyen értelmetlen minden, milyen felesleges.*”) folyamatosan felváltja a szabad függő beszéd („*Volt még egy órája, a fiúosztályban, úgy ment be a kamaszok közé, mint egy vértanú. Nyelvtant tanított aznap, tudta, hogy rosszul csinálja, s állandóan érezte az osztály unalmát és ellenállását.*”);
- a beszédformák folyamatos váltakozásának poétikai hatása, hogy a narrátor lélektani elemzése nem a külső kívülálló narrátor szenvtelen analízise, hanem (közel kerülvén szereplőjéhez) az ő nézőpontjával azonosulva mondja el annak gondolatait, így ítékezés helyett megértő elemzést ad;
 - a narráció jelen idejű, lineáris; két kisebb cezúra figyelhető meg: az igazgatói felkérés és a készülés közötti, illetve a készülés és a korrepetíció közötti időszak; a szünetek három nagy jelenetre osztják a novellát, ezáltal növelik a mű drámaiságát;
 - a novella metonimikus, az epizódok ok-okozati rendet alkotnak, a műben megjelenített világ a tapasztalatainkkal megegyező;

³ érzéketlen, közönyös

- a narráció a lélektani realizmus poétikai eszközeivel él, a flaubert-i és a Németh László-i hagyományokat folytatva;

A cím értelmezése

- a cím témarejtő, nem sejteti a mű tartalmát;
- a novella ismeretében metaforaként értelmezhető: a másik ember megértése, a gyász feldolgozása lélektani folyamatának kiindulópontja, egy személyiség megváltozásának kiinduló betűje.

Az emberi sorsokat, kapcsolatokat is meghatározó történelmi események ábrázolása

- az iskola a társadalom, a történelmi események metaforája;
- kiszolgáltatott, fájdalmat, gyászt megélt emberek jelennek meg 1945 áprilisában, ez az egyetlen hangsúlyos és pontos adat a műben, mely történelmi fordulópont: a háború lezárása, az új élet kezdetének lehetősége;
- nem hangsúlyos, de a novella a háború utáni veszteségeket is jelöli (a férfiak hiánya, akik még nem tértek haza a frontról; az elaknásított erdő; a háborúba elvitt lovak);
- a háború utáni helyzet (az új személyiség, az új élet kialakítása) komoly gyázmunka eredménye lehet, s nyitás a másik ember, a többi ember felé; elfogadni a többi embert, azok segítségét vagy megérteni egy gyermeket, aki nem ismerheti a csemegét, nem nézheti a csikókat, a madarakat a háború és a szegénység miatt;
- a háború okozta személyes veszteség egyben egy egész nemzedék veszteségét és újrakezdését is metaforizálhatja.

Műértelmező szövegalkotás: összehasonlító értelmezés

Hasonlítsa össze az alábbi két alkotást! Térjen ki az évszak-motívumok (toposzok) jelentéseire, a költők szemléletmódjára! Vesse össze a műfaji (hangnemi) sajátosságokat, a főbb szerkezeti jellemzőket és poétikai megoldásokat (pl. képalkotás, elrendezés, zeneiség)!

Fogalmazása 400-800 szó terjedelmű legyen!

Berzsenyi Dániel: <i>A közelítő tél</i>	Petőfi Sándor: <i>Itt van az ősz, itt van újra...</i>
Hervad már ligetünk, s díszei hullanak, Tarlott bokrai közt sárga levél zörög. Nincs rózsás labirinth, s balsamos illatok Közt nem lengedez a Zephyr.	Itt van az ősz, itt van újra S szép, mint mindig énnekem. Tudja isten, hogy mi okból Szeretem? De szeretem.
Nincs már symphonia, s zöld lugasok között Nem bűg gerlice, és a füzes ernyein A csermely violás völgye nem illatoz, S tükrét durva csalét fedí.	Kiülök a dombtetőre, Innen nézek szerteszt, S hallgatom a fák lehulló Levelének lágy nesztét.
A hegy boltozatán néma homály borong. Bíbor thyrusain nem mosolyog gerezd. Itt nemrég az öröm víg dala harsogott: S most minden szomorú s kiholt.	Mosolyogva néz a földre A szelíd nap sugara, Mint elalvó gyermekére Néz a szerető anya.
Oh, a szárnyas idő hirtelen elrepül, S minden míve tűnő szárnya körül lebeg! Minden csak jelenés; minden az ég alatt, Mint a kis nefelejcs, enyész.	És valóban ősssel a föld Csak elalszik, nem hal meg; Szeméből is látszik, hogy csak Álmos ő, de nem beteg.

<p>Lassanként koszorúm bimbaja elvirít, Itt hágy szép tavaszom: még alig ízleli Nektárját ajakam, még alig illetem Egy-két zsenge virágait.</p> <p>Itt hágy, s vissza se tér majd gyönyörű korom. Nem hozhatja fel azt több kikelet soha! Sem béhunyt szememet fel nem ígézheti Lollim barna szemöldöke!</p> <p>(1804 után)</p>	<p>Levetette szép ruháit, Csendesen levetkezett; Majd felöltözik, ha virrad Reggele, a kikelet.</p> <p>Aludjál hát, szép természet, Csak aludjál reggelig, S álmodj olyakat, amikben Legnagyobb kedved telik.</p> <p>Én ujjam hegyével halkan Lantomat megpenditem, Altató dalod gyanánt zeng Méla, csendes énekem. –</p> <p>Kedvesem, te ülj le mellém, Ülj itt addig szótlanul, Míg dalom, mint tó fölött a Suttogó szél, elvonul.</p> <p>Ha megcsókolsz, ajkaimra Ajkadat szép lassan tedd, Föl ne keltsük álmából a Szendergő természetet.</p> <p>(Erdőd, 1848. november 17-30.)</p>
---	--

Kikelet: a természet újjáéledésének évszaka, tavasz (*kikel* igéből képzett fn., régies)

Magyarázatok Berzsenyi művéhez:

labyrinth: labirintus, zezugos kerti út; *Zephyr*: Zephürosz, a nyugati szél; *symphonia*: szimfónia (itt: madárdal);
ernyein: árnyas helyen; *csalét*: csalit; cserjés, bokros terület; *nectár*: nektár, az istenek itala; *thyrsus*: szőlőtő; er.:
Dionüszosz botja.

Szövegközlések:

Berzsenyi Dániel művei. Századvég Kiadó, Budapest, 1994. 73-74. o.

Petőfi Sándor összes versei. Osiris Kiadó, Budapest, 2001. 1073-1074. o.

A **Tartalom szempont** szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a dolgozatíró érdemi közlésekkel mindkét alkotásban értelmezi

- az évszak-toposzok jelentését a költők szemléletmódjával összefüggésben,
- a műfaji, hangnemi sajátosságokat,
- a főbb szerkezeti jellemzőket, és
- hoz példákat poétikai megoldásokra (pl. képalkotás, elrendezés, zeneiség)!

Lehetséges tartalmi elemek a feladatkiírás szempontjai szerint (címszavakban, vázlatosan)

Berzsenyi Dániel: <i>A közelítő tél</i>	Petőfi Sándor: <i>Itt van az ősz, itt van újra...</i>
<p style="text-align: center;">motívumok: ősz és kikelet (toposzok);</p> <p style="text-align: center;">kapcsolódó szemléletmód, alapélmény: ellentétek (fogalmi, képi párhuzamos ellentétek, pl.):</p>	
<p style="text-align: center;">„<i>itt hágy (szép tavaszom)</i>” ↔ „<i>itt van (az ősz), itt van újra</i>” „<i>hervad már</i>”; „<i>itt hágy, s vissza se tér majd</i>”; ↔ „<i>majd felöltözik</i>” „<i>nem hozhatja fel azt több kikelet</i>” ↔ „<i>majd felöltözik, ha virrad / reggele, a kikelet</i>” „<i>sárga levél zörög</i>” ↔ „<i>lehulló levelének lágy neszt</i>” „<i>nem mosolyog (gerezd)</i>” ↔ „<i>mosolyogva néz a földre</i>” „<i>néma homály borong</i>” ↔ „<i>a szelíd nap sugara</i>” „<i>nincs... nem... nincs... nem</i>”; „<i>nem hozhatja fel</i>” ↔ „<i>nem hal meg</i>”; „<i>nem beteg</i>” „<i>minden az ég alatt ... enyész</i>” ↔ „<i>ősszel a föld csak elalszik, nem hal meg</i>”; „<i>szendergő természet</i>” „<i>(... tavaszom:) még alig ízleli / Nektárját ajakam</i>” ↔ (kedvesem) <i>ajkaimra / Ajkadat szép lassan tedd</i>” „<i>béhunyt szememet fel nem igézheti</i>” ↔ (a föld) „<i>szemből is látszik, hogy csak álmos ő</i>” „<i>nincs már symphonia</i>”, „<i>az öröm víg dala harsogott</i>” ↔ „<i>lantomat megpenditem</i>”; „<i>altató dalod gyanánt zeng ... énekem</i>” „<i>fel nem igézheti / Lollim barna szemöldöke</i>” ↔ „<i>Kedvesem, te ülj le mellém.</i>”; „<i>Ha megcsókolsz...</i>”</p>	
<p>az ősz az elmúlás, a pusztulás toposza tudatosult: fokozatos, folyamatos a pusztulás, az értékvesztés (természetes folyamat) fenyegetettség általános, egyetemes szinten és az egyéni lét terén; párhuzam az emberi élettel: az értékvesztés, öregedés („közelítő tél”) személyes átélésének tudata (gyorsan múló ifjúság eltűnő értékei), a mulandóság élménye</p>	<p>az ősz a megújuló élet toposza tudatosult: a megújulás, a ciklikus ismétlődés (természetes folyamat); a felütsbe is kiemelt: „<i>itt van újra</i>”; a természet körforgása, megújulása egyetemes szinten érvényes; az egyéni lét terén a jelen helyzet: a természetszeretet átélése, megvallása, a természet-szépség szemlélése</p>
<p>idilli, értékgazdag: a múlt („<i>öröm víg dala harsogott</i>”); természetszemlélet: „<i>most minden szomorú s kiholt</i>”</p>	<p>idilli: a jelen is („<i>szép, mint mindig énekem</i>”); természetszemlélet (állásfoglalás): szép, „<i>szeretem</i>”</p>
<p>kulcsfogalom: (minden) enyész</p>	<p>kulcsfogalom: álom</p>
<p>középponti gondolat: „<i>minden csak jelenés; minden az ég alatt ... enyész</i>”</p>	<p>középponti gondolat: „<i>És valóban ősszel a föld / Csak elalszik, nem hal meg</i>”</p>
<p>tárgyhoz való viszonyulás, modalitás: rezignált, sztoikus; hangsúlyos: még nem tragikus a léthelyzet, csak a lírai alany tudatosította az értékvesztés folyamatát („<i>lassanként koszorúm bimbaja elvirít</i>” - majd, folyamatosan)</p>	<p>tárgyhoz való viszonyulás, modalitás: intim, lelkesült; hangsúlyos: a „<i>szép</i>” esztétikai minőségének fogalmi ismétlése is, nemcsak tükröztetése</p>
műfaji, hangnemi sajátosságok:	
<p>elégia időszembesítő verstípus (<i>már - most - még - majd</i>)</p>	<p>dal, „ó dai dal”, „a létezés dala, a létezés örömeinek dala” (Németh G. Béla)</p>
<p>elégikus léthelyzet, világkép elégikus szemlélet (az idő múlásának rezignált tudomásulvétele) szentenciák (bölcseleti jelleg, létfilozófia)</p>	<p>dalszerűség (egynemű életérzés, közérthető forma) derűs szemlélet ó dai jelleg a dalban: a gondolati elemek előtérbe kerülése</p>
<p>a lírai alanyt a tájelemekhez személyes viszony fűzi (<i>ligetünk</i>); <i>liget, labirintus, lugas</i> (a teremtett környezet elemei; általános következtetések levonása; 18.</p>	<p>lírai alany a tájban jelenik meg a vershelyzetben (adott konkrét helyzet, nézőpont, „innen”); természeti környezetben („<i>kiülök a dombtetőre</i>”); romantikus költő gesztusa), szemlélődő attitűd</p>

századi, klasszicista-rokokó-preromantikus költő gesztusa)	
a külső szemlélő lírai alany az 5-6. vsz.-ban a természeti jelenségek értékvesztésének és az általános filozófiai életbölcsestésnek az igazságát magára vonatkoztatja, ekkor válik közvetlenül személyessé a lírai közléstartam	az általános helyzetet tényszerűen közlő, témajelölő nyitó mondatot azonnal lírai közvetlenséggel nyíltan személyes állásfoglalás követi; a személyesség, közvetlenség végig meghatározó
tompított hangnem, elégikus atmoszféra	bizalmasan bensőséges atmoszféra
szerkezeti jellemzők (értelmezéssel):	
1-3. vsz.: az őszi természetképek negatív állítások; az eltűnt értékek hiányainak számbavétele, ellentétezésre épülő halmozássor (<i>nemrég</i> ↔ <i>most</i>); utolsó 2 sor: összegzés; a közelmúlt értéktelített és a jelen értékhiányos állapotának szembeállítás; 4. vsz.: általánosító életbölcselet (időmúlás, tűnékenység, mulandóság); mindenre érvényes, kiterjedt elmúlás-képzet egyetemes érvényű szentenciája (látomásszerű kép segítségével, síkváltásokkal); 5-6. vsz.: saját életére alkalmazza a szentenciát (az ifjúság gyors elmúlása, az elkerülhetetlen öregedési folyamat tudatosul); a múlt részletesebben és elevenebben ábrázolt a jelennél	1-3. életképszerű, helyzetdalszerű léghő, szituáció; 4-6. az ódai felé közelíti a művet (majdnem tétellel fogalmazott, szentenciózus gondolati tartalmak kinyilatkoztatása a természeti képsor keretében); 7-9. visszakapcsol a dalszerűhöz; a természet, szerelem, költészet (lant-dal) együtt és egységes atmoszférában, életképi helyzetben jelenik meg, a jelen pillanat ábrázolására és a jövőbeli megújulásra irányul
lineáris, retorizált felépítés: természeti → általános → személyes síkok következnek egymásból	a dalkeretben, vershelyzetben szintetizáltan jelenik meg az egyéni, a természeti és az egyetemes sík, összekapcsoló párhuzamokkal
az 1-3. vsz. ellentétezésre épül (hiány-felsorolás), egységes a tagadás, negativitás, kulcsszavak: a tagadás, a hiány (különböző szófajú) fogalmai; az 5-6. vsz. a negativitást a személyes síkra is átviszi; a 4. vsz. kulcsfogalma: az idő (az időmúlás és enyészet); ez a fogalmi középpont	témaháló, kulcsfogalmak: ős és álom fogalomköre, egységes atmoszférában; záró strófa: összegző (visszatérnek a gondolati, ódai elemek, de már a dal eszközeivel összefogva, a daljellegnek alárendelve)
külső leírás és bölcselet (<i>pictura</i> és <i>sentencia</i>) érvényesítése a lírai alanyra vonatkoztatva jelenik meg a zárlatban (lineáris haladás); az általános tétel személyessé válik	külső leírás (deskripció) és meditáció, reflexió szintézisben jelenik meg; az egyén beolvad a tájba, része a természetnek; az atmoszféra érvényes a lírai alany és kedves attitűdjére is (<i>lassan, halkán, szótlánul, méla, csendes</i>)
kiegyensúlyozott szerkezet, szabályosan elrendezett mondanivaló; sorvégek: mondatok, tagmondatok határai	kiegyensúlyozott szerkezet; mondatkapcsolás: spontán, természetes, élőbeszédszerű (<i>És valóban...; Ha megcsókolsz...</i>)
poétikai megoldások (szókinés, képalkotás, elrendezés, zeneiség), néhány példa az eddigieken túl:	
szókinés: antik fogalmak a leíró részekben (klasszicizáló, archaizáló szerep); tagadó elemek változatosan, mindenféle grammatikai formában; részképek és összegző megállapítások is ellentéteztettek (<i>tarlott bokrai</i> ↔ <i>rózsás labirinth; violás völgy</i> ↔ <i>durva csalét; öröm víg</i> ↔ <i>szomorú s kiholt</i> , stb); ünnepélyes hiányleltár (nincs <i>symphonia</i> ,	szókinés: az egységes atmoszférához kapcsolódó bensőséges, egynemű (<i>méla, szendergő, lágy, szelíd, álmos, halk(an), csendes, suttogó</i>); helyenként familiáris (<i>tudja isten...</i>); élőbeszédszerűnek ható nyelvi kifejezőeszközök (elemek és kapcsolásaik egyaránt a természetesség, spontaneitás hatását keltik)

<p><i>labirynth, Zephyr</i>); az időmúlás irodalmi toposz (l. horatiusi szentenciák); az antikvitás az eszményi kifejeződése (a jelenre már elmúlt az egykori idill)</p>	
<p>metaforikája toposzos (évszak II életút: <i>tavasom, koszorúm bimbaja elvirít</i>); az idő allegorikusan jelenik meg (<i>szárnyas idő</i>, Kronosz-képzet); sokféle érzékterületre ható képzetanyag (szín-, hang-, illat-hatások), hiányként (végig ellentétezve): ui. nincs szín, fény, virág, madárdal, illat (értéktelített közléselemek tagadott formában halmozódnak); a lefelé ívelés iránya meghatározó (<i>hullanak</i>); önjellemzése metaforikus (az eltűnő ifjúság: <i>bimbó, tavasz, virág; nektár</i> – a saját ifjúsága is eszményített); metonimikus önmetafora: „<i>béhunyt szemem</i>”</p>	<p>metaforikája ősi, egyszerű; alapja megszemélyesítés-sorozat; módszer: a természet antropomorfizálása (a megszemélyesülés szinte allegorikus képsorozat eredményez a föld-természet alvásra készülődéséről, részképenként); a bensőséges egyneműséget fokozzák az anyagyermek, illetve a szerelmes-erotikus képzetek, a kozmikustól az intim szféráig egységesen, összhangban (a nap a földre néz, <i>mint elalvó gyermekére ... a szerető anyá</i>; a természet <i>csendesen levetkezett</i>)</p>
<p>a természeti képek jelenléte állandó a versszövegben (egyéni sors azonos a természetivel, az általános emberivel)</p>	<p>a természeti sík valós tárgya a szemlélődésnek, előhívója a gondolati tartalomnak; háttere, kerete a vershelyzetnek</p>
<p>az egyetlen hasonlat természeti, de az enyészethez kapcsolódik (<i>mint a kis nefelejcs</i>)</p>	<p>a két hasonlat síkjai is összekapcsolják a természeti-emberi, kozmikus-intim síkokat (<i>mint elalvó gyermekére...; mint tó fölött a suttogó szél</i>)</p>
<p><i>itt</i> (határozószó) háromszori ismétlése anaforásan (<i>itt nemrég, itt hágy, itt hágy</i>) az ellentézés eleme; a „<i>majd</i>” is a negativitás jövőbeli irányát jelöli („<i>vissza se tér majd</i>”), a kikelet toposza is: „<i>nem hozhatja fel kikelet</i>”</p>	<p><i>itt</i> (határozószó) kétszer a nyitó mondatban a helyzetjelölés nyomatékosított eleme; a „<i>majd</i>” a megújulás tudatában a <i>reggel, kikelet</i> toposzhoz kapcsolódik, a megszemélyesült föld felöltözésének képéhez („<i>ha virrad reggele, a kikelet</i>” – az évszak-toposzhoz kapcsolódik a napszak-toposz)</p>
<p>modalitás: kijelentések között sóhajtó felkiáltások (<i>Oh... indulatszó</i>)</p>	<p>modalitások: kijelentések között önmegszólító alkérdés (<i>mi okból?</i>), illetve megszólítási-felszólító formák (természethez, kedveshez)</p>
<p>a hanghatások hiánya közléselemként is megjelenik: <i>nincs symphonia, nem bűg gerlice; öröm víg dala harsogott</i>; a természet hangjai is eltűntek; a jelen: <i>néma (homály borong), zörög</i> (szimfónia, harmónia helyett disszonancia)</p>	<p>a zenélés a költői alkotáshoz kapcsolódó tevékenység (<i>lantomat megpendítem, altató dalod ... éneke</i>), a természetbe olvadt, ahhoz alkalmazkodó magatartásformában (<i>méla, csendes</i>)</p>
<p>az ellentézés megteremtése hanghatásokat kifejező, hangulatfestő lexikai elemekkel is erősített (<i>lengedez, bűg, borong, harsogott</i>)</p>	<p>a hangulatiság megteremtése hanghatásokat kifejező, hangulatfestő lexikával is pontosított (<i>nesz, suttogó, méla, csendes, szendergő</i>)</p>
<p>általános, egyszerű értékminősítés csak önmagára vonatkoztatott: <i>szép tavaszom, gyönyörű korom</i> (a szép időszak már múlttá lett); a leíró mozzanatokban választékosabb, érzékletes jelzők minősítenek (<i>balzsamos illatok, csermely violás völgye, bíbor thyrus</i>)</p>	<p>az általános, legegyszerűbben megnevező esztétikai értékminősítés ismétlődő mozzanat (állítmány vagy jelző): <i>szép... (az ősz), szép ruháit, szép természet</i></p>
<p>antik időmértékes verselés, kötött strófaszerkezet (aszklepiadészi strófa), ereszkedő lejtés (trochaikus, daktilikus)</p>	<p>ütemhangsúlyos verselés, <i>x a x a</i> (félrímes), kétütemű 8-as és 7-es sorok váltakoznak, ebbe belejátszik a trochaikus lejtés (vannak szabályos trocheikus sorok)</p>

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhasználati, nyelvhelyességi hibák jelölése

A szaktanár az előforduló hibákat piros tollal javítja. Ceruzás bejegyzések, jelek a dolgozatokban nem hagyhatók.

- tartalmi hiba: _____
- szerkesztési hiba: - - - - -
- szórend, mondatrend: a helyes sorrendet függőleges vonalakkal és a szavak fölé írt számozással jelöljük. A bekezdések sorrendjét a margón számozással jelöljük.
- logikai hiba, ugrás a tagmondatok, mondatok vagy bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között: →, ←, ↑, ↓
- logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔
- nyelvhasználati, nyelvhelyességi és stílushibák jelölése hullámos vonallal történik:
~~~~~

Az egymást követő mondatokban folyamatosan jelentkező, ismétlődő hibák esetében a hullámos vonalat a margón, függőlegesen kell kitenni.

- hiányzó bekezdés jele: fordított Z betű
- fölösleges bekezdés (álbekezdés) jele: áthúzott fordított Z betű
- szövegbeli hiány jele: √
- a feladatkiírás szempontjából releváns tartalmi elem jelölése: ✓

A helyesírási hibák jelölési formái

- súlyos hiba: 2 vagy 3 vonalas aláhúzás (az aláhúzás fejezze ki a hiba pontértékét)
- enyhe (egyéb) hiba: 1 vonalas aláhúzás
- egybeírás jele: függőleges vonás alul-fölül domború félkörrel: ⊔
- különírás jele: függőleges vonás alul-fölül homorú félkörrel: ⊓
- A helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is. A könnyebb összeszámolás végett a hibapont a hibával egy sorban a margón jelölhető.

A helyesírási hibák értelmezése és minősítése

- A helyesírás értékelése az érettségi írásbeli vizsgán 2017 májusától A magyar helyesírás szabályainak 12. kiadása alapján történik.
- Ismétlődő hibákra csak az első előfordulás alkalmával adható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban előforduló megegyező hiba számít ismétlődő hibának. Ugyanazon toldalékok hibás írása különböző szavakban nem ismétlődő hiba.
(A központosási hibák minősítését l. alább.)
- A közkeletű szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy szakszókincse közkeletűnek tekintendő (pl. metafora, motívum, szimbólum, avantgárd, ars poetica).
- A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba (pl. *-ban/-ben* és *-ba/-be* határozóragok keverése).
- Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat a javító tanár ugyanúgy súlyos és egyéb hibák közé sorolja, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az enyhe hibák közé kell sorolni. A költői-írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet szó szerinti és idézőjellel jelölt. Amennyiben az idézet jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor az előforduló hibákra a hibának megfelelő hibapontszámot kell adni.
- A helyesírási hibákat a szövegértési és a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.
- A vizsgadolgozat a helyesírás és az íráskép szempontjából nem értékelhető, azaz 0 pont, ha:

- az érvelés vagy gyakorlati szövegalkotási feladatot a vizsgázó nem oldotta meg, vagy a megoldása terjedelme kevesebb, mint 12 szó

ÉS

- a műértelmező szövegalkotási feladatot nem oldotta meg, vagy a megoldása terjedelme kevesebb, mint 40 szó

ÉS

- a javító tanár úgy ítéli meg, hogy a szövegértési feladatsorban a vizsgázói megoldások terjedelme összességében nem teszi lehetővé a helyesírás és az írásképek értékelését.

- Ha a vizsgázó a megírt szövegalkotási feladatban a kidolgozási idő alatt javítani akar, akkor a javítás szabályos módja: a dolgozatíró a javítani kívánt szót / szavakat áthúzza, a helyesnek vélt szót / szavakat pedig újra leírja.
- Az ékezethasználattal pongyolának minősül, ha az egyezményes ékezetek helyett a vizsgázó egyéni jeleket használ. Az egyéni írássajátosságok nem mentesítik a vizsgázót a hosszú és a rövid magánhangzók megkülönböztetésének kötelezettsége alól.

A helyesírási típushibák pontozása

Megjegyzés: Az alábbiakban a súlyos hibáknak két típusát különböztetjük meg: az egyik 3 hibapontot, a másik 2 hibapontot ér.

Súlyos hiba (3 hibapont)

- mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban, (pl. *hallás, kommunikáció, reggel*)
- mássalhangzók kapcsolódásának hibás jelölése (teljes és részleges hasonulás, összeolvadás, rövidülés, nyúlás, kiesés (pl. *Ivett-tel, százszor, színpad, mondja, hallgat, egyes, gondtalan*))
- kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknevek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknevek (pl. *francia, balatoni, vendéglátóipari, adys*) esetében
- igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása (pl. *lemegy, megy le, le fog menni, el tudja fogadni*)
- a *ly – j* tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban, az *ly – j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése
- felszólító módú igealakok hibái

Súlyos hiba (2 hibapont)

- tagadószó egybeírása az igével, tagadott szóval, tagadott kifejezéssel
- magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban (pl. *árbóc, búra, metafora, dicsér, kíváncsi, turista*); az *a-á* és *e-é* hangok felcserélése nem időtartamhiba, csak enyhe hiba)
- közhasználatú szavak elválasztása
- mondatkezdő nagybetű tévesztése

Enyhe (egyéb) hiba (1 hibapont)

- közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása (pl. *csoda szép, nagy méretű, véghez visz; nyitvatartás (üzemidő), magyarszakkör, szabadvers, vendéglátóipari*)
- nem közhasználatú szavak súlyos hibái
- köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. világháború)
- kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *New York-i, budapest – bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
- betűtévesztés vagy felcserélés, betűkihagyás, szótagkihagyás
- a központozási hibák kivételével minden más, a súlyos hibák között nem felsorolt hiba

Központozási hiba (összesen maximum 4 hibapont)

A központoszási hibák típusai:

- mondatzáró írásjelek
- tagmondatok közötti írásjelek (ide soroljuk a közbeékelés jelölését is)
- mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése
- egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (pl. a címek, a megszólítás, az idézés írásjelei, sorszámnevek, dátumok írása, szavak és szórészek közötti írásjelek elmaradása, írásjel indokolatlan átvitele új sorba, valamint minden olyan írásjel-használati hiba, ami az 1-3. típusba nem tartozik)

5, bármely típusú központoszási hiba után 1 helyesírásí hiba pont jár. Központoszási hibákra 4 hibapontnál több nem adható.

A helyesírásí vizsgapont kiszámításá

A helyesírásí hibapontok átszámításá vizsgaponttá úgy történik, hogy a javító tanár összegzi a súlyos, az enyhe és a központoszási hibák hibapontjait, majd a következő táblázat szerint átváltja vizsgapontokra:

Hibaponthatár	Vizsgapont
0-2	8
3-4	7
5-6	6
7-8	5
9-10	4
11-12	3
13-14	2
15-16	1
17 –	0

Az írásképe értékelése

Adható összesen 2 pont a rendezettség, az olvashatóság és a kulturált forma (javítások, ékezethasználát kulturáltsága) alapján. A pongyola ékezethasználát hibái (az ékezetek egyéni vagy nehezen azonosítható módon jelölése) és a magánhangzók időtartamhibái nem moshatók egybe.

Teljesítményszintek:

- A dolgozat írásképe **0 pont**, ha az írásképe alig olvasható vagy a terjedelem nagy részében rendezetlen, vagy sok és kulturálatlan javítás van a szövegben, vagy a dolgozatíró az ékezetek szabályos jelölésére nem fordít figyelmet. A felsorolt hibatípusok közül egyetlen hibatípus megléte is 0 pontot eredményez, ha nagyszámú hiba fordul elő.
- **1 pont adható**, ha a dolgozat írásképe alapvetően rendezett, zömében jól olvasható, s a külső forma hibáinak száma (javítások, ékezethasználát rendezettségé) néhány hibánál nem több.
- **2 pont adható**, ha a dolgozat írásképe rendezett, végig jól olvasható, javításai szabályosak, és ékezethasználata követi a szabályos hangjelölést.